

**vad dörrar
kan berätta**

»Plutten Roy«. Inskription längs ena dörrkanten. Foto: Ramón Maldonado, 2008, SSM. (Bilden är beskuren.)

En dörr kan säga så mycket. I Stockholms stadsmuseums samling finns över tusen dörrar av olika slag. Innerdörrar och ytterdörrar. Stora portar och små källardörrar. Dörrar från fängelser och praktfulla döbatanger från anrika hus. Alla bär de på berättelser som knyter an både till personliga livsöden och till Stockholms historia i stort.

Artikelförfattare: Petter Smedberg

Tobakshandelns dörrar, vackert målade av Filip Månsson. Foto: Fredrik Sweger, 2008, SSM.

Stockholms stadsmuseums samlingar finns ett par ytterdörrar som genom sin storlek och utformning lätt drar blickarna till sig. Dörrarna är drygt 2,5 meter höga, med vackert bemålade utsidor. De kommer från Drottninggatan 54, kvarteret Sporren 7, alldeles bakom dagens Åhléns. Dörrarna är troligtvis från 1800-talets förra hälft och dekorationsmålade av den i Stockholmsområdet mycket aktive konstnären Filip Månsson.

Den person som i Stadsmuseets doku-

mentation främst kopplas till dörrarna är dock Gunnar Vogel. Han ägde den butik som mellan åren 1924–1934 låg på Drottninggatan 54. Det är också hans efternamn som är målat på två av dörrarnas fyllningar. På ett foto från februari 1934 går det att se dörrarna på plats, strax efter det att tobakshandelns flyttat från Drottninggatan. Märken efter de järnbokstäver som bildat namnet Vogel syns tydligt i fasaden.

Gunnar Vogel verkar ha varit en ganska tidstypisk figur, med en något

ovanlig familjebakgrund. Han var som så många andra av Stockholms invånare inte född i staden, utan hade flyttat dit vid sju års ålder år 1886, från Skedevi i Östergötland. Modern var svenska, medan fadern kom från Böhmen i dagens Tjeckien. Fadern var glasslipare till yrket och hade butik på en rad ställen runt om i Stockholm.

Familjen Vogel flyttade under Gunnars uppväxttid runt i Stockholms innerstad och var skrivna på ett flertal adresser. År 1898 lämnade den 19-årige Gunnar föräldrahemmet och bosatte sig på Wahrendorffsgatan. Han står då listad som handelsbiträde i adresskalendern, och verkar alltså redan vid denna tid ha gett sig in på det som skulle bli hans framtida yrkesbana.

År 1903 gifte han sig med hushållsskoleeleven Emma Sofia Linder och de båda flyttade in i en lägenhet på Lästmakargatan. Under de följande åren fick paret två barn som fantasifullt nog döptes till – Emma och Gunnar.

Några år senare, 1910, var Gunnar Vogel sysselsatt inom tobaksbranschen. Han benämns nu i adresskalendern som föreståndare för Aktiebolaget Havannamagasinet. Det dröjde dock inte länge innan han lämnade denna tjänst för att istället öppna sin egen tobakshandel. År 1914 slog Vogels tobakshandel upp dörrarna på Drottninggatan 46. Här låg butiken kvar i tio år innan den flyttade längre upp längs gatan till Drottninggatan 54. Det är på den nya adressen som Gunnar Vogel gör bekantskap med de dörrar som idag finns på Stockholms stadsmuseum.

Dörrarna tillhörde fastighetsägaren och satt troligtvis på plats redan när Vogels tobakshandel flyttade in. Antagligen var det vid denna tidpunkt som Filip Månsson fick i uppdrag att förse dörrarna med sin praktfulla dekor.

Tobakshandeln skulle etablera sig på ny adress (visserligen inte särskilt långt ifrån den gamla) och hade behov av att profilera sig. Vad passade då bättre än ett par nymålade dörrar, som med sin färgglada framtoning måste ha fungerat ungefär som en modern reklamskylt?

Som kuriosa är det intressant att fråga sig hur en så pass välnomerad konstnär som Filip Månsson kunde anlitas för ett så »enkelt« arbete som ett par butiksdörrar. Kan tänkas att det fanns ett vänskapsband mellan honom och Gunnar Vogel?

År 1934 var det dags för Vogels tobakshandel att lämna fastigheten på Drottninggatan 54. Huset skulle rivras och ge plats för mer modern bebyggelse. Dörrarna skänktes till Stadsmuseet och Vogels tobakshandel flyttade till Idungatan i Vasastaden. Nu var det dock hustrun Emma som stod som innehavare. Två år senare är butiken nedlagd och försvinner ut ur stadens historia. Kvar i Stadsmuseets magasin finns två butiksdörrar som påminner oss om Gunnar och Emma Vogels livsverk.

Bakom celldörren

Fängelser är för de flesta av oss avlägsna och främmande platser som vi inte kommer i kontakt med annat än genom tv och tidningar. De är stängda institutioner som endast ett fåtal har (och vill ha!) tillträde till. I Stadsmuseets samling finns dock ett antal dörrar genom vilka vi kan närma oss den slutna fängelsemiljön. De härrör från fängelser runt om i Stockholm och ger oss en föraning av hur livet bakom en celldörr kan te sig.

En sådan dörr kommer från Stockholms stads rannsakningsfängelse i kvarteret Kronoberg på Kungsholmen. Rannsakningsfängelset utgjorde en del av det stora byggnadskomplex som uppfördes för polisverket och fångvårds-

styrelsen åren 1906–1911. Det hade 350 platser och var den plats där så kallade bötesfångar och lösdrivare fick avtjäna sina straff. Till den förra kategorin hörde främst fyllerister som inte kunde betala sina böter och fått dessa omvandlade till tidsbestämda straff. De som häktades för andra brott överfördes efter domen till Långholmen där de fick avtjäna sina

straff. Ibland kunde dock häktningstiden vara upp till tre månader, en tid som fångarna då fick spendera i rannsakningsfängelset.

Rannsakningsfängelset avvecklades 1945–1946 eftersom lokalerna blivit otidsenliga. Fångarna flyttades då till Kronohäktet på Långholmen. Fängelset i Kronoberg hade dock kvar sin mot-

Dörrarna på plats på Drottninggatan 54. Fotot taget 1934, troligtvis i samband med att dörrarna förvärvades till Stadsmuseet. Foto: J. Söderberg, SSM.

Celldörrens insida. Foto: Ramón Maldonado, SSM, 2008.

tagningsbyggnad där anhållna och häktade även i fortsättningen förvarades i avvaktan på dom. Hit kom exempelvis stökiga fyllerister från vaktdistrikten och fram till 1960 även »daghäktade« från Långholmen. År 1976 revs mottagningsbyggnaden och en av celldörrarna lämnades till Stadsmuseet.

Cellerna på rannsakningsfängelset var i regel små och trånga, endast 2 x 3 meter. Dörrarna var, precis som den som finns i Stadsmuseets magasin, basanta trädörrar försedda med kraftiga järnbeslag och lås. Till varje dörr hörde också ett »tittöga« genom vilket personalen kunde kontrollera fångens förhållanden. Livet i cellen var noggrant reglerat enligt olika ordningsregler och gav inte utrymme för några större utsvävningar. Exempelvis står det i 1930 års ordningsregler att fångarna »skall iakttaga tystnad och får således varken tala, sjunga eller läsa högt och aldrig stampa i golvet, knacka i vägg eller fönster eller göra annat buller«.

Att detta ändå inte helt kväste de intagnas lust att på olika sätt uttrycka sig går att se på de otaliga inskriptioner som fyllde väggar och dörrar i rannsakningsfängelsets celler. I Stadsmuseets samlingar finns en rad foton från slutet av 1930-talet där man kan se prov på sådant »klotter« från fängelset i Kronoberg. Även den dörr som idag finns hos museet bär på spår från de människor som av olika anledningar har suttit inspärrade bakom den: »Slim Lager 10 mån. Stabben«, »Plutten Roy L-ön«, »Gerre 1/10 57. 6 mån fint«, »Findus häktad 15/8 döms 27/8«.

Enkla budskap inristade med vad som kan tänkas ha funnits till hands, och som skapar en direkt närhetskänsla ännu ett halvsekel senare.

Vilka var dessa personer som lämnade

sina avtryck på celldörren? Hur såg deras liv ut och hur gick det för dem efter att de lämnat fängelset? Frågor som dessa hopar sig när man låter fingrarna glida längs dörrens inskriptioner. Och även om man inte får några säkra svar, kan dörrar som denna kan ge upphov till en rad diskussioner kring det som brukar nämnas som måttet på ett samhälles civilisationsgrad – dess fängelser.

Källor:

»Om väggar kunde tala«, artikel i *Svensk Polis* nr 6–7 1976

Stockholms adresskalender 1898, 1914, 1924, 1934, 1936

Stockholms stadsarkiv, Rotemansarkivet
Stockholms stadsmuseums föremålsdatabas, SSM
Föremål, inv.nr SSM 1570, samt SSM 43643

Rannsakningsfängelsets korridor. Foto: okänd, 1913, SSM.

»Findus häktad«. Inskription inuti hjärta mitt på celldörren. Foto: Ramón Maldonado, 2008, SSM.